Călin Claudiu

Ordinul Călugărilor Mizericordieni la Timişoara (sec. XVIII)

Der Order der Barmherzigen Brüder von Temeswar im 18. Jh.
(Zusammenfassung)

Der Orden der Barmherzigen Brüder wurde im Jahre 1537 durch Juan Ciudad, dem späteren Heiligen Johannes von Gott gegründet. Er wurde am 8. März 1495 in der Portugiesischen Ortschaft Montemor Novo geboren. Schon als Kind verließ er das Eltenhaus und ging nach Oropesa in Spanien. Später begegnen wir ihm als Söldner, dann als Wanderer durch Portugal, Marokko und als Buchhändler im Spanischen Granada, wo schließlich auch die Gründung seines Ordens stattfindet.

„Ordino Sancti Joannes de Deo“, wie der Orden nach dem Tode seines Gründers im Jahre 1550 hieß, wurde durch Papst Pius V. (1566- 1572) im Jahre 1572 als neue Ordensgründung genehmigt. Der Orden bekam als Lebensnorm die Regel des Heiligen Augustin von Hippo. Dazu wurden noch die Ordensverfassungen geschrieben, die durch Papst Paul V. (1604-1621) im Jahre 1617 genehmigt wurden.

Laut Regel, sollte ein jedes Kloster aus einem Ordenspriester als Seelsorger und mehreren Ordensbrüdern bestehen. Die Ordensbrüder sollten vor allem Ärzte, Chirurgen, Krankenpfleger und Apotheker von Beruf sein. Diese Bedingungen wurden streng eingehalten, weil die Hauptbeschäftigung des Ordens, die der Kranken- und Armenpflege war. Schon laut Ordensverfassung mussten die Brüder alle Kranken ohne Unterschied von Rasse, Gesellschaftsposition, Religion oder Volksangehörigkeit kostenlos pflegen. Die Barmherzigen Brüder bleiben berühmt in der Geschichte durch ihre Nachtasyle für Arme und durch die moderen geprägte Pflege der Geisteskranken.

In die Habsburgermonarchie kamen die Barmherzigen Brüder schon im Jahre 1604 durch eine Initiative des Kaisers Rudolf II. Schon am Ende des 17. Jahrhunderts gab es im Kaiserreich insgesamt 29 Klöster, die in einer Provinz: „Austriae et Hungariae“, mit dem Sitz im Niederösterreichischen Feldsperg, eingegliedert wurden.

Im Banat sind die Barmherzigen Brüder schon am 1.November 1737 anwesend. Sie übernahmen das erste Krankenhaus der Stadt Temeswar und eröffneten hier die erste moderne Apotheke. Die ersten Barmherzigen Brüder kamen aus Belgrad unter der Leitung des Vikars Paulinus Temel. Schon 1738-1739, während der Pest, zeigten sie sich als wahre Krankenpfleger und selbst vier davon starben wegen der Seuche. Der erste Konvent und die erste Kirche wurden 1748-1753 gebaut und dem heiligen Josef geweiht.

Das Leben des Kovents in Temeswar war stets unter dem Mangel an Lebens- und Heilmittel bedroht. Große Gönner, wie der Freiherr Franz Leopold von Englshofen, ehemaliger Guverneur des Banats (1734-1736), die adelige Margaretha Bibics von Thomejan, Kaiserin Maria Theresia und Kaiser Josef II, oder die Kaiserliche und Königliche Landesadministration des Banats halfen ständig den Brüdern das Leben des Krankenhauses und des Klosters zu erhalten. So konnten alte oder kranke Kleriker und Laien hier ihre Pflege und Heilung finden.

Auch Persönlichkeiten wie der in Temeswar im Jahre 1728 geborene Arzt, Botaniker, Forscher und Provinzial für das gesamte Kaiserreich, P. Norbertus Boccius, formten die Barmherzigen Brüder Ende des 18. Jahrhunderts wurde das Kloster neu organisiert und konnte dadurch einen neuen Aufschwung erfahren.

Originile acestui ordin călugăresc, a cărui carismă a fost încă de la început îngrijirea bolnavilor, a călătorilor aflați în diverse probleme şi fără posibilități, a soldaților răniți sau a bolnavilor mintali, se regăsesc în Spania sfârşitului de secol XVI.

Întemeietorul acestui ordin călugăresc a fost Juan Ciudad (8 martie 1495 – 8 martie 1550)[1], un personaj care prin viața şi activitatea sa poate fi considerat un tipic exemplu pentru omul Evului Mediu Târziu.

Născut la Montemor Novo, în Portugalia, ajunge în peregrinările sale la Oropesa[2], în Noua Castilie, Spania unde până la vârsta de 27 de ani şi-a câştigat existența ca agricultor şi crescător de animale. După această vârstă îl putem regăsi la Pavia în 1526[3], ca mercenar în cadrul armatelor victorioase ale lui Carol al V-lea (1519-1556)[4] împăratul romano-german, asupra lui Francisc I al Franței. În 1529 va lua parte la prima despresurare a Vienei, asediată de armatele lui Soliman I[5].

Renunțând la cariera militară, Juan Ciudad se reîntoarce în Spania şi apoi în Portugalia, pleacă în Maroc, o perioadă rămâne în Gibraltar stabilindu-se, într-un târziu, definitiv în Granada. Marocul, îi va înlesni contactul direct cu realitatea crudă a robilor, majoritatea de religie creştină sau mozaică, răpiți şi duşi la muncă forțată în nordul Africii. În Granada, Juan Ciudad va deschide o mică librărie[6], iar în 1539 îşi va începe opera de caritate pentru care va rămâne cunoscut în istoria Bisericii. Considerat mai întâi nebun şi internat în spitalul din Granada, el va fi eliberat şi se va dovedi că este sănătos prin grija lui Ioan de Avila, un cunoscut predicator al epocii.

---

[1] ***, *Viețile Sfinților*, vol. I, Ed. Arhiepiscopiei Romano-catolice de Bucureşti, Bucureşti, 1992, p. 104.

[2] Hans Hümmeler, *Helden und Heilige*, vol. I, Verlag der Buchgemeinde, Bonn am Rhein, 1933, p. 129.

[3] August Franzen, Remigius Bäumer, *Istoria Papilor*, Ed. Arhiepiscopiei Romano-catolice, Bucureşti, 1996, p. 309.

[4] Coord. Radu Manolescu, *Istoria Medie Universală*, Ed. Didactică şi Pedagogică Bucureşti, f. a., p. 438.

[5] ***, *op. cit.*, vol. I, p. 105.

[6] Hans Hümmeler, *op. cit.*, vol. I, p. 129.

Încă din 1537 Juan Ciudad va fonda un ordin călugăresc, care după moartea fondatorului său, întâmplată în anul 1550, va purta titulatura oficială de: „Ordino Sancti Joannes de Deo”[7], după numele pe care l-a adoptat Juan Ciudad la intrarea în cinul monastic. Ordinul a fost aprobat printr-o bulă a papei Pius al V-lea (1566-1572) din anul 1572[8]. Regula de viață monastică pe care noul ordin a adoptat-o a fost Regula Sfântului Augustin de Hippo, regulă la care se vor adăuga constituțiile ordinului aprobate de papa Paul al V-lea (1604-1621) în anul 1617. Acestea reglementau modul de organizare al ordinului şi al aşezămintelor acestuia. Astfel fiecărui convent îi revenea un preot, restul călugărilor având statutul canonic de frați laici. Aceştia trebuiau să fie de formație medici generalişti, chirurgi sau infirmieri. Dacă ordinul deținea pe lângă spital, mănăstire şi o farmacie proprie, atunci era prescrisă ca obligatorie şi prezența unui frate laic cu studii sau temeinice cunoştințe de farmacologie[9].

Datorită operei de caritate inițiată de Juan Ciudad, în 1540 se va redeschide spitalul din Granada, distrus într-un incendiu anterior. Noul ordin religios avea ca scop principal îngrijirea medicală a cazurilor sociale: bolnavii şi săracii fără posibilități, fără discriminare de religie, națiune, statut sau condiție socială, în mod gratuit, fără a se cere nici un fel de remunerare[10]. Această activitate era concomitentă cu asistența spirituală în spitale, ce se realiza prin preoții ordinului . Va fi prima instituție care va deschide, încă în secolul al XVI – lea adăposturi pentru oamenii străzii şi va trata într-o abordare modernă bolile mintale. Până la apariția acestui ordin, bolile mintale erau considerate ca fiind demonizări. Mizericordienii vor fi primii călugări-medici care vor aborda această problemă nu prin prismă religioasă ci prin prismă pur medicală[11].

În diversele țări ale Europei, în care mizericordienii au cunoscut o largă răspândire, populația le-a conferit denumiri diverse, sub care vor deveni cunoscuți: în Franța ei vor primi numele de „Frères de la Charité”, în Italia se vor numi: „Fatte bene fratelli”[12], în Spania „Hospitalieros”, în spațiul vorbitor de limbă germană: „ Die Barmherzigen Brüder“(frații milostivi). Interesant de amintit este şi faptul că o astfel de denumire, specifică locului în care aceşti călugări s-au aşezat, apare şi în cazul Timişoarei. Astfel în cazul capitalei Banatului, locația spitalului şi a mănăstirii mizericordienilor erau numite, de către populația vorbitoare de limbă română „la popii negri”[13].

În anul 1624 papa Urban al VIII-lea (1623-1644), le acorda privilegiile Ordinelor călugăreşti cerşetoare, pentru ca în 1690, sub papa Alexandru al VIII – lea (1689-1691), Joannes de Deo, întemeietorul ordinului, să fie declarat sfânt. În

---

[7] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, *Fond Ordinul Călugărilor Mizericordieni din Timişoara*, (Fond O.M.T.), Dosar nr. 2/1753, filele 1- 4.
[8] Hans Hümmeler, *op. cit*., vol. I, p. 130.
[9] *** *Schematismus Ordinis Sancti Joannes de Deo Almae Provinciae Hungaricae Pro Anno Christi 1909*, Sumptibus Ordinis, Budapest, 1909, p. 14.
[10] Idem, p. 15.
[11] Hans Hümmeler, *op.cit*., vol. I, p. 131.
[12] ***, *op. cit*., vol. I, p. 105.
[13] Else von Schuster, *Temeswar – Timişoara*, ADZ Verlag, Bucureşti, 2001, p. 46.

timpul domniei papei Leon al XIII-lea (1878-1903), Joannes de Deo a fost numit patron al spitalelor şi al asistenților medicali[14].

În ceea ce priveşte spațiul central şi est-european, prezența călugărilor mizericordieni este atestată din anul 1605, când este construit la Feldsperg, în Austria Inferioară primul convent al acestui ordin, alături de un spital care le sunt dăruite. Venirea primilor mizericordieni în Imperiul Habsburgic s-a datorat inițiativei împăratului Rudolf al II-lea, prin trimisul său la Roma, prințul Carol Eusebius von Lichtenstein, inițiativă ce datează din primii ani ai secolului al XVII-lea. Rapida răspândire a ordinului, care pe la mijlocul secolului XVII, număra în întregul imperiu deja 29 de mănăstiri, a dus la întemeierea unei noi provincii, care va purta titulatura de „Provincia Austriae et Hungariae". Până la aceea dată, ordinul era organizat în două provincii: provincia Spaniei cu Indiile Occidentale (America) şi provincia Italiei cu mănăstirile din peninsula italică, din Franța, Germania, Polonia şi spațiul controlat de Imperiul Habsburgic[15].

În spațiul geografic al Banatului, mai exact la Timişoara, călugării mizericordieni sunt prezenți de la data de 1 noiembrie 1737. De la aceea dată membrii acestui ordin preluau primul spital şi prima farmacie a oraşului Timişoara, construite între anii 1735 – 1737 de către Societatea Sfântului Ioan Nepomuk, societate care promova pietatea creştină şi patrona diverse opere caritabile, conducătorul ei fiind însuşi guvernatorul Banatului generalul conte J. Andreas Hamilton (1736-1738). Costurile construcției spitalului şi farmaciei, acoperite de această societate se ridicau la aceea dată la 2664 florini şi 48 şi jumătate cruceri. De menționat, este şi actul de fondare al spitalului şi farmaciei, aşezat în fundamentul edificiului, act redactat în limba latină şi care menționează prima denumire a acestui aşezământ sanitar mizericordian: „Spitalul Sfântului Ioan Nepomuk"[16].

Primul convent mizericordian din Timişoara era format din şase membri, având în componență un preot, cunoscut nouă sub numele de Paulinus Temel, preot ce îndeplinea şi funcția de vicar, membrii conventului provenind cu toții din provincia Germaniei[17]. Din punctul de vedere al jurisdicției canonice, conventul mizericordian din Timişoara a depins, alături de conventele din Oradea (1760), Satu-Mare (1826) şi Bratislava / Pozson (1669)[18], de provincia „Austriae et Hungariae" de la Feldsperg, condusă de un superior provincial. Totuşi unele documente atestă şi o strânsă legătură cu provincia Germaniei ce purta titulatura de „Provinciae Sancti Michaelis Archangeli". În acest sens se poate aminti scrisoarea circulară a vicarului general al provinciei germane şi visitator-ului frater Ferdinandus Schuester din 14 martie 1770, prin care acesta informa

---

[14] ***, *op.cit*., vol. I, p. 105.
[15] *** *Schematismus Ordinis*…, p. 16.
[16] Dr. Nicolae Ilieşiu, *Timişoara Monografie istorică*, Ed. Planerarium, Timişoara, 2003, p. 165.
[17] *** *Schematismus Ordinis*…, p. 24, Else von Schuster, *op. cit.*, p. 46, Koloman Juhasz, Adam Schicht, *Das Bistum Timişoara - Temesvar*, Typografia „Sonntagsblatt" - Timişoara 1934, p. 93, Dr. Nicolae Ilieşiu, *op.cit.*, p. 288, Johann N. Preyer, *Monographie der Königlichen Freistadt Temesvar / Monografia Oraşului Liber Crăiesc Timişoara*, Ed. Amarcord, Timişoara, 1995, p. 80.
[18] *** *Schematismus Ordinis*…, p. 20, 27.

conventele şi călugării cu privire la decretul imperial din acelaşi an, prin care li se interzicea să practice medicina şi chirurgia. Documentul nu dă detalii asupra decretului imperial, având un caracter pur informativ[19]. Dealtfel, materialul arhivistic consultat nu atestă vre-o întrerupere a activității medicale a ordinului datorată acestui decret.

Mult apreciată în epocă a fost activitatea călugărilor mizericordieni din timpul ciumei ce a făcut ravagii în Timişoara între anii 1738-1739. El sunt amintiți ca: „…wahre Helden der Krankenpflege…" (...adevărați eroi ai îngrijirii bolnavilor...) de către istoricii Koloman Juhasz şi Adam Schicht în lucrarea lor: „Das Bistum Timişoara-Temesvar" (p. 93). Un memoriu ulterior, datat la 1 martie 1782 şi adresat împăratului Josif al II-lea (1780-1790), memoriu al cărui scop era reconfirmarea de către împărat a vechilor competințe în sare şi lemne de foc, menționează faptul că în timpul ciumei izbucnite în anul 1738 conventul a fost decimat, călugării contactând ciuma în lazaretul aflat în grija lor. Se mai aminteşte faptul că rezidența ordinului a picat în „…weltliche Hände..." (...mâini lumeşti…), aducerea de noi călugări fiind efectuată ulterior[20]. Alte surse arată că numărul călugărilor decedați în urma epidemiei a fost de patru[21], cei doi rămaşi neputându-şi îndeplini misiunea, fiind prea puțini pentru necesitățile sanitare a le lazaretului.

În anul 1748, călugării mizericordieni din Timişoara aşezau pe locul mai vechii lor capele de casă, piatra de temelie a unei noi biserici care să corespundă nevoilor conventului şi spitalului. Biserica, în stil baroc, va fi terminată în anul 1753 şi pusă sub patronciniul sfântului Iosif.[22]

Viața şi activitatea ordinului mizericordian din Timişoara va fi mai tot timpul marcată de necesitatea unor fonduri şi ajutoare în natură. Încă din primii ani ai prezenței ordinului pe teritoriul oraşului Timişoara, se vor remarca o serie de binefăcători care se vor remarca prin donațiile şi lăsămintele lor.

Astfel, un mare binefăcător al mizericordienilor din Timişoara a fost baronul Franz Leopold von Englshofen, fost comandant al cetății şi guvernator al Banatului între anii 1734-1736, succesorul contelui Claudius Florimund de Mercy (1716-1734) în funcția de guvernator provincial. Baronul Englshofen, dona la 21 martie 1757 călugărilor mizericordieni din Timişoara un teren compus din grădină şi anexe, precizând în actul de donație că pe respectivul teren călugării urmau să îşi ridice mănăstirea („…ihre Residenz…"). De menționat mai este şi faptul că încă din anul 1749 călugării deținеau o casă în Maiere, cumpărată la data de 18 septembrie acelaşi an, de la numitul Jacob Kögl „fortifications Maurer" (zidar pentru fortificații) cu suma de 125 guldeni.

Terenul donat de baronul Englshofen se afla în fața porții Petruvaradinului, în Maierele Vechi, fiind cumpărat de acesta prin contractul de cumpărare („Kauft Contract") din data de 27 decembrie 1755 cu suma de 500 de florini de la inginerul-maior Caspar Distl, printr-un împuternicit, numitul David Hübner, consilier montanistic. La data cumpărării, terenul era format dintr-o grădina,

---

[19] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O.M.T., Dosar nr. 12/1770, fila 1.
[20] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 23/1782, filele 1 – 4.
[21] Else von Schuster, op. cit., p. 46.
[22] Koloman Juhasz, Adam Schicht, op. cit., p. 93; N. Preyer, *op.cit.*, p. 87.

locuința aflată pe acel teren şi grajdurile cu toate cele necesare: „…Garten, der dabey befindlichen wohnung undt stallung mit aller zugehörd...“. O notă adăugată ulterior contractului, arată că 100 din cei 500 de florini sunt donați de împuternicitul David Hübner în numele inginerului maior Caspar Distl pentru construcția noii statui a Sfântului Ioan Nepomuk, având următorul text: „Exclusive deren Einhundert gulden welche H. Ingenieur Major Distl zur hiesigen Nepomuceni saulen gewidmet und ich zu zahlen auf mich genommen hab.”[23]

Prin testamentul său din 2 februarie 1760, modificat la 3 februarie 1761 şi legalizat şi publicat la 10. februarie 1761, baronul Englshofen, lăsa călugărilor trinitarieni suma de 40.000 de florini pentru a răscumpăra de la turci pe robii creştini aflați în acel moment: „...in Servien und Wallachey...“ (...în Serbia şi Valachia...), iar călugărilor mizericordieni din Timişoara suma de 20.000 de guldeni, cu precizarea că banii să fie fiolosiți la aşezarea de paturi în reşedința (spitalul) lor, pentru îngrijirea bolnavilor militari de rang înalt şi a servitorilor acestora: „...nur Diejenige so von Staab seyn, und deren ihre bediente, dann auch nach Ümstände, diejenige so nicht von obligaten Stand und von ihren Regiment ab-wesend sich daselbst befinden.“ Erau aici incluse şi soțiile militarilor sau servitoarele. În lipsa unor bolnavi cu un astfel de statut social, comandantul cetății să aprobe îngrijirea săracilor, a călătorilor, a bolnavilor ce nu locuiesc în Timişoara sau a altor bolnavi ce se află în mănăstirile celorlalte ordine religioase din oraş: „In Ermanglung kranken Militär Parthey sollen auch der Västungs-Commendant befugt seyn andere arme Reysende, oder in Temeswar nicht ansässige Kranke, oder auch die bey denen Religiosen in Temeswar befindliche Kloster bediente, zu belegung ihren hier Kranken-betten zu benennen.“
Călugării mai trebuiau să aloce o parte din sumă pentru amenajarea a unui număr de patru paturi în conventul de surori „ad Sanctam Elisabetham” pentru femei bolnave şi sărace ce provin din rândul familiilor de militari, persoane ce vor fi precizate de comandamentul militar al cetății: „…in vier bettstätte arme Weibs Personen von Militar Stand auszunehmen, welche Persohnen von den alhiesigen Militar-Stadt Commando dem Kloster zu benennen seynd.”

Baronul Englshofen mai lasă prin testament rugămintea față de Consiliul cezaro-crăiesc de Război, ca acesta să pună sub protecția sa cele două lăsăminte, pentru ca în cazul în care cetatea Timişoarei ar cădea în mâini duşmane, lăsământul pentru călugării trinitarieni să fie mutat la o altă locație pe granița cu imperiul otoman, iar banii pentru bolnavii îngrijiți de mizericordieni să fie transferați călugărilor în conventul din Timişoara[24].

Tot printre marii binefăcători ai mănăstirii şi spitalului mizericordienilor, se remarcă şi Margaretha Bibics, născută nobilă de Thomejan, soția defunctului consilier Jacob Bibics de Deva, care lăsa prin testamentul din 2 decembrie 1777, suma de 2000 de florini renani drept fundație pentru „infirmeria mănăstirii mizericordienilor din Timişoara”. Documentul era redactat în limba latină şi avea caracter public, fiind păstrat în original la registratura consiliului cezaro-crăiesc al administrației provinciale din Timişoara. Semnatarii documentului sunt:

[23] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 3/1755-1757, filele 1 - 4.
[24] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 7/1760, filele 1 - 4.

Franciscus Iarosch, cancelar al administrației, Carolus Jenco de Jenchensfeld, Jacobus Swoboda, cancelar al administrației, Joannes Joachemus Grohs, medic provincial, ca martori, alături de Margaretha Bibics, născută de Thomejan şi Franciscus Stanislovics jurist provincial.[25]

Un rol deosebit de important în sprijinirea activităților medicale ale călugărilor mizericordieni l-au avut şi autoritățile camerale ale Banatului, care în nenumărate rânduri au acordat ordinului scutiri de impozite asupra terenurilor, caselor sau chiar la importul de alimente sau de vin (datorită prohibiției impuse la importurile de vin de către camera aulică maghiară). În acest sens majoritatea covârşitoare a petițiilor înaintate de priorii sau vicarii conventului din Timişoara, prin care se solicitau astfel de scutiri, au fost aprobate. Se pot exemplifica în acest sens petițiile vicarilor sau priorilor: Fr. Chrisologus Köppein („pro tempore vicarius"), din 4 mai 1750, cea a preotului vicar al conventului Emericus Smoltka, din 10 septembrie 1758, petiția priorului Fr. Pantaleon Schwaberger, din 6 martie 1774, sau cele ale vicarului Fr. Quarinus Hölbling sau priorului Fr. Cajetanus Suhanck, ambele nepurtând dată[26].

Periodic erau organizate, de comun acord cu direcția montanistică a Banatului,
colecte în bani sau alimente, efectuate de obicei de doi călugări în satele Banatului Montan. În acest sens se cunoaşte corespondența dintre priorul Fr. Cyriacus Beer şi administrația montanistică, prin care priorul cerea aprobarea unei astfel de colecte. Administrația Montanistică aproba cererea priorului, menționând faptul că o astfel de colectă se poate aproba doar o singură dată pe an. Corespondența poartă data de 31 martie 1764, purtând semnăturile priorului Fr. Cyriacus Beer şi a lui Johannes Pockorni din partea direcției montanistice.[27]

Situațiile de criză financiară sau lipsa acută a unor bunuri necesare spitalului au făcut ca priorul şi călugării să se adreseze uneori prin intermediul unor memorii împăratului, cerând sprijin pentru a-şi desfăşura activitatea în mod normal. Un astfel de memoriu este şi cel din 1756, prin care călugării cer împăratului Iosif al II-lea reconfirmarea unor mai vechi donații ale împărătesei Maria-Theresia (1740-1780). În memoriu se menționa că împărăteasa fixase suma anuală de 1250 de florini pentru conventul mizericordienilor din Timişoara, ca urmare a situației deosebit de grele în care acest aşezământ se afla („…in berücksichtigung der außerstbedrängten Ferhältnisse des Konvents…")[28]. Un alt memoriu, purtând data de 1 martie 1782, reaminteşte vechea sumă de 1250 de florini alocată anual sub împărăteasa Maria-Theresia, mai vechile cantități, de asemenea anuale, de 100 Klafter lemne de foc şi 6 Zent(n)er sare[29], aprobate de

---

[25] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 21/1777, filele 1, 2.

[26] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 5/1756-(1777), filele 1 - 4, 23, 24, 27 – 30.

[27] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 9/1764, filele 1, 2.

[28] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 6/1756-1793, filele 66, 67.

[29] Klafter (germ. veche: *klaftra*, germ. medie: *klafter*): veche unitate de măsură a lungimii, a amplitudinii brațelor întinse în afară, veche unitate de măsură a volumului pentru lemn, aproximativ: 1 klafter = 3m³; Zentner (lat. *centum*, germ. veche *centenari*, germ. medie

Carol al VI-lea şi contele J.A.Hamilton, cerând ca toate acestea să fie reconfirmate. Călugării se plâng că populația catolică germană a oraşului este sărăcită, cea de alte religii nu ajută conventul deloc, astfel că din colecte şi donații viața spitalului şi bolnavilor, a căror număr este tot mai mare, poate fi cu greu asigurată. Numărul mare al bolnavilor necesită mărirea capacității spitalului cu cel puțin cinci paturi. Pentru buna aprovizionare a farmaciei cu medicamentele necesare mai erau solicitați 250 de florini anual. Memoriul poartă pe verso data şi locul aprobării sale de către autorități: Pozson, 9 iulie 1782.

Cheltuielile alocate diverselor reparații şi amenajări la biserica ordinului sau mănăstire, erau amănunțit prezentate administrației camerale a Banatului, sumele fiind uneori alocate de către aceasta, în general însă, din chitanțele şi listele de cheltuieli („Specification") reiese clar faptul că sumele erau achitate de către convent. Majoritatea acestor chitanțe sau liste de cheltuieli pentru reparații erau contrasemnate de un meseriaş zidar. Sunt demne remarcat aici: listele de cheltuieli parțiale din anii 1756 şi 1757 contrasemnate de un anume Michael Hubler, maistru zidar, liste care însumează 1740,33 guldeni, precum şi petiția pentru aprobarea unor reparații la biserica ordinului adresată inginerului Steinlein, de la oficiul cameral pentru construcții şi semnată de Fr. Xavier von Langenbach[30].

În ceea ce priveşte relația conventului mizericordienilor din Timişoara, cu autoritățile ecleziastice locale, în speță cu episcopii de Cenad, ce îşi aveau reşedința la Timişoara, documentele sunt destul de puține. Poate fi exemplificată în acest sens scrisoarea vicarului conventului, Fr. Constantinus Pusch din 23 februarie 1753 redactată în limba latină şi adresată episcopului, prin care i se cerea acestuia să subscrie la privilegiile acordate de papa Benedict al XIV-lea (1740-1758), bisericii, conventului şi spitalului ordinului Sfântului Joannes de Deo din Timişoara[31].

O altă scrisoare este adresată episcopului Franz Anton comite Engl von Wagrain de către priorul conventului Fr. Pius Danzer, scrisoare prin care se solicita episcopului să sfințească la data de 16 octombrie 1775 crucea ce se va aşeza pe turnul bisericii Sfântului Iosif, biserică ce aparține conventului mizericordienilor. În caz de imposibilitate,
episcopul este rugat să lase în seama capitlului catederal această sarcină. Răspunsul episcopului, din data de 11 octombrie 1775, precizează că sarcina sfințirii crucii este lăsată prepozitului mare (Praepositus Major), care „ sub Mitra et ad flantiis ac Musica" (sub mitră şi cu acompaniament muzical) va prezida celebrarea[32].

---

zentenaere) : unitate de măsură a greutății: 1 Zentner = 50 kg., apud Gerhard Wahrig, *Deutsches Wörterbuch*, Mosaik Verlag, München 1986, p. 745, 1460; Friedrich Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache*, 22. Auflage, Walter de Gruyter, Berlin, New York, p. 373.

[30]Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 6/1756-1793, filele 9, 10, 33, 34.

[31] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 2/1753, filele 1 – 4.

[32] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 6/1756-1793, filele 48, 49.

În ceea ce priveşte activitatea ordinului mizericordienilor şi a spitalului, documentele atestă o neobosită activitate medicală, funcționarea unei farmacii şi acordarea unor aziluri de bătrânețe sau de boală câtorva clerici. Se poate menționa în acest sens, azilul de bătrânețe acordat preotului Paul Schander, din 13 ianuarie 1773, care slujise 22 de ani ca preot secular şi pentru care administrația camerală plătea conventului 150 de florini întreținere anual[33].

Mai frecvente sunt, însă, cazurile în care călugării îngrijeau persoane bolnave mintal. Astfel la 27. martie 1790, parohul şi decanul cetății Ernestus Neumann, îl încredința priorului călugărilor mizericordieni Cyriacus Grüner, în îngrijire, pe preotul secular Emerich Major care suferea de intervale de „Delirum Melancholicum et Mania”[34]. Costurile de îngrijire urmau să fie suportate din suma de 645 de guldeni şi 30 de cruceri, găsită asupra preotului. Din partea Consistoriului episcopal de Cenad, semna Antonius Török, asesor consistorial, care va ajunge episcop de Cenad între anii 1829-1832.

Tot un pacient al mizericordienilor suferind de boli mintale a fost şi preotul secular Mathäus Backner, asupra stării căruia se interesa administrația provincială a Banatului la data de 10 mai 1792[35].

Legat de mizericordienii din Timişoara, trebuie menționat faptul că sub înrâurirea acestora s-a format, însuşi renumitul lor superior provincial pentru Imperiul Habsburgic, Fr. Norbertus Boccius. Acesta s-a născut la Timişoara în 1728, ca fiu al medicului primar al cetății şi a desfăşurat o remarcabilă activitate în domeniul medicinei şi botanicii, ajungând o personalitate renumită în domeniul ştiințelor naturale. De la această personalitate a ordinului au rămas printre documentele conventului mizericordian din Timişoara un caiet cu norme de ascetism pentru novici[36] şi un tratat de chirurgie din 4 august 1764 dat la Feldsperg, care însă nu îi aparține ca operă, dar pe care Boccius l-a dăruit călugărilor din Timişoara[37].

În ceea ce priveşte activitatea pastorală a călugărilor mizericordieni, aceasta s-a desfăşurat în cea mai mare parte, în cadrul bisericii şi spitalului conventului. O scrisoare a unui capelan din parohia Szöregi (parte a oraşului Szeged), pe nume Bernardinus Farkas, din 1793, atestă faptul că în biserica mizericordienilor se încheiaseră căsătorii la o dată anterioară[38]. Se mai cunoaşte faptul că parohia Freidorf, întemeiată în 1725, a fost încredințată Fraților Mizericordieni, care au administrat-o până la preluarea de către primul ei paroh, iezuitul Jacob Hodl, în anul 1774[39].

Tot în legătură cu activitatea pastorală, însă şi în strânsă legătură cu cea medicală a mizericordienilor, trebuie pusă şi circulara superiorului provincial

---

[33] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 18/1773, fila 1.
[34] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 25/1789-1790, filele 1 – 4.
[35] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 28/1792, filele 1, 2.
[36] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 26/1790-1863, filele 1 – 10.
[37] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 10/1764, filele 1 - 75.
[38] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 29/1793-1794, fila 1.
[39] http://www2.cnet.ro/ParohiaFreidorf/Scurt_istoric/

Matheus Rudiger, dată la 15 mai 1799 la Oradea, prin care acesta cerea administrației oraşului Timişoara să îl numească pe priorul conventului din capitala Banatului în funcția de medic legist, având în vedere faptul că o serie de persoane, printre care şi numiții Schirer şi Kayser au decedat fără să le fie administrate sacramentul Ungerii Bolnavilor[40].

Sfârşitul secolului al XVIII-lea surprinde conventul mizericordienilor din Timişoara într-un amplu proces de reorganizare internă, ilustrat de diversele rapoarte ale vicarilor conventului Fr. Fulbertus Lechner şi Fr. Honoruius Boronay. Aceştia prezentau administrației provinciale a Banatului situațiile financiare ale conventului şi spitalului, a proprietăților şi a lăsămintelor pe parcursul anilor 1794, 1795 şi la 20 aprilie 1797[41]. De asemenea mizericordienii doreau reluarea activității farmaciei de pe lângă spitalul lor, farmacie închisă în 1760, cerând totodată administrației camerale a Banatului alocarea sumei de 1000 taleri pentru aprovizionarea farmaciei[42]. Farmacia mizericordienilor îşi va redeschide porțile pentru locuitorii Timişoarei şi nu numai, abia în anul 1826.

[40] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 33/1799, fila 1.
[41] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 33/1799, filele 2 – 5.
[42] Arhivele Naționale ale României, Filiala Timiş, Fond O. M. T., Dosar nr. 34/sf. sec. XVIII, filele 1 - 4.